

DIVERSIFICAREA SURSELOR DE APROVIZIONARE CU GAZ NATURAL - OBIECTIV PRIORITAR AL PROIECTULUI DE UNIUNE ENERGETICĂ A UE

Mariana Papatulică¹

Rezumat

Contextul politic tensionat generat de conflictul dintre Rusia și Ucraina și riscurile generate de acesta pentru securitatea rutelor de transport dinspre Marea Caspică spre Europa, au reprezentat o amenințare crescândă la adresa securității ofertei de energie/ în principal de gaze naturale a UE. Dependența de un număr redus de furnizori, unii dintre ei dominanți sau nesiguri, cum ar fi Rusia, a vulnerabilizat UE la tacticile acesteia de dezbinare și la amenințări de blocare a rutelor de aprovizionare cu energie. Mai mult de jumătate din gazul consumat în UE provine din țări terțe și peste 1/3 din Rusia.

Dar Europa este bine poziționată geografic, pentru a beneficia de importanțele schimbări care se profilează, în următorii ani, în configurația fluxurilor de schimb cu gaze naturale la nivel mondial. După identificarea și exploatarea masivă a gazului de șist în Statele Unite, omenirea se confruntă cu un excedent potențial de gaz natural, care are nevoie, însă, de o infrastructură adecvată pentru a ajunge la consumatori și a eroda poziția dominantă pe piață a unor exploratori tradiționali, în frunte cu Rusia.

Cuvinte-cheie: gaz natural, securitate energetică, diversificare, infrastructură de transport, geopolitica energiei

Clasificare JEL: O13, Q40, L95

¹ Mariana Papatulică – cercetător principal II, IEM, din cadrul Academiei Române, adresă de e-mail: m.papatulica@yahoo.com

1. Introducere

Comisia Europeană intenționează ca, în timpul mandatului lui Jean-Claude Juncker să creeze o Uniune Energetică Europeană, ale cărei principale obiective sunt: reducerea dependenței de gazul și energia furnizate de Rusia prin consolidarea puterii de negociere a statelor membre și a UE, ca și entitate, în raporturile comerciale cu furnizorii terți (în special cu Rusia); dezvoltarea surselor interne, proprii, de energie; diversificarea surselor de aprovizionare cu energie, mai ales a celor de gaze naturale; consolidarea comunității energetice.

Într-un raport asupra securității energetice a UE, elaborat de CRS, Serviciul de Cercetare al Congresului SUA, la finalul anului trecut, se menționa că, deși există o varietate de opțiuni de diversificare a importurilor de gaz ale UE, toate sunt riscante, scumpe și vor necesita un timp relativ îndelungat pentru a putea fi puse în aplicare. Concluzia raportului a fost aceea că pentru UE, cea mai bună opțiune de reducere a dependenței de importurile de energie din Rusia trebuie căutată în interiorul granițelor sale. Prin urmare, reducerea dependenței energetice a UE reprezintă o problemă regională, iar soluția este sporirea interconectivității conductelor existente la rețeaua vest-europeană, în majorarea depozitelor de stocare a gazului și în creșterea transparenței acordurilor de import, care ar permite companiilor să contracacareze discrepanțele importante între prețurile de import din aceeași sursă – Rusia (Papatulică 2014, 2).

Laszlo Varro, șeful diviziei de gaze, cărbune și piețe de energie din cadrul Agenției Internaționale a Energiei afirma că „probabil nu este imposibil să fie eliminată dependența Europei (UE) de gazul din Rusia, dar acesta va fi un proiect complex, foarte costisitor și dificil de realizat.” Marc Priel, analist la AFP, consideră că UE va avea probleme dacă va încerca să renunțe total la gazele naturale din Rusia, deoarece se confruntă deja, cu scăderea producției interne și cu o concurență crescândă din partea Asiei. Thomas Renard, analist la Institutul Regal de Studii Energetice din Bruxelles a avertizat împotriva reducerii prea rapide a dependenței energetice de Rusia, care ar putea avea un efect destabilizator asupra întregii Europe (Papatulică 2014, 2).

2. Piața gazelor naturale din UE, din perspectiva realizării Uniunii energetice

„Pachetul” Uniunii energetice, în forma prezentată la Consiliul European din martie 2015, se axează pe trei obiective principale, dintre care, primul – care va avea cel mai mare impact asupra dependenței energetice de Rusia – îl constituie diversificarea continuă a surselor de aprovizionare cu gaze naturale a pieței europene.

Proiectul european pentru piața de gaze naturale va pune accent, *într-o primă etapă*, pe dezvoltarea internă, în condițiile în care securitatea ofertei de gaz a UE va fi

afectată de tendința de declin a producției interne (concentrată în Marea Britanie și Olanda) care se va concretiza în restrângerea ponderii acesteia în consum de la 30%, în prezent, la 20% în 2030. UE va continua să transpună în practică proiecte de infrastructură energetică – cum ar fi construirea de terminale de regazeificare a gazelor naturale lichefiate, interconectări și conducte și se va asigura că acestea beneficiază de sprijinul financiar necesar. Dar, în timp ce în unele țări, precum cele baltice, au fost deja contruite terminale de GNL, iar la scara UE există chiar un excedent relativ – în special în vestul Europei – chiar în condițiile realizării unui grad sporit de interconectare, anumite zone din Europa vor înregistra doar randamente marginale ale acestor investiții, menite să asigure reducerea dependenței de importurile din Rusia.

O zonă unde astfel de proiecte de infrastructură pot fi încă eficiente este sud-estul Europei. Conectarea unor țări cum ar fi Ungaria, Bulgaria și România la rețelele de furnizare de gaz non-rusesc va reprezenta o prioritate. Cu toate acestea, distanțele dintre aceste țări și liberalizarea livrărilor de gaze naturale în Europa, vor avea ca efect scumpirea importului de gaze naturale din alte surse decât Rusia. În plus, statele din arealul Mării Negre ar fi dezavantajate de faptul că Turcia nu va permite metanierelor (nave criogenice încărcate cu gaz natural lichefiat) să tranziteze prin strâmtoarea Bosfor.

A doua parte a planului Uniunii energetice, referitoare la gaz natural, se referă la accesarea unor surse noi de aprovizionare cu gaz. Unele reglementări europene și dezvoltarea infrastructurii aferente a UE au diminuat capacitatea Rusiei de a utiliza energia ca „armă politică”. Totuși, Comisia Europeană va încerca să colaboreze cu statele membre ale UE pentru a dezvolta în continuare proiecte în cadrul unor parteneriate energetice strategice. Astfel de opțiuni de diversificare includ Statele Unite ale Americii, statele riverane Mării Caspice, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, deși pentru fiecare din acești noi furnizori potențiali există anumite limitări, și anume: a) reducerea capacității suplimentare de export a Africii de nord; concurența din partea Asiei în atragerea de importuri de gaze; b) eforturile susținute ale Rusiei, în pofida crizei politice cauzată de anexarea Crimeei, de a-și menține sau chiar majora cota de piață în UE; c) importul de GNL american care, deși este văzut ca un mijloc de a substitui parțial gazul rusesc, implică riscuri, în primul rând de natură economică, pentru că transportul acestuia din Statele Unite în Europa este scump, în condițiile în care costurile de producție/transport din Rusia pentru gazul livrat prin conducte terestre sunt foarte mici.

Statele caspice și coridorul sudic sunt încătușate, în dezvoltarea lor, de factori financiari și politici. Conductele Trans-Adriatica și Trans-Anatolia sunt proiecte costisitoare, pe care Uniunea Europeană nu le va finanța. Acestea vor necesita investiții aproape integral private, iar companiile energetice vor fi rezervate în a le finanța. Obținerea de gaze naturale din Turkmenistan, situat în cealaltă parte a Mării Caspice a fost considerată, până de curând, dificilă din punct de vedere politic, din cauza litigiilor maritime nerezolvate. Rusia, care dorește să-și păstreze influența pe piețele europene de

energie, va face în așa fel încât nici o astfel de conductă să nu poată fi construită fără implicarea sa.

Importurile de gaze de șist, sub formă lichefiată din Statele Unite reprezintă o soluție pe care liderii UE și cei din SUA, deopotrivă, au menționat-o ca pe o opțiune potențială. Problema este că exportatorii de GNL din SUA au în vedere mai degrabă exportul de gaze naturale pe piețele mai profitabile din Asia. Administrația SUA ar putea fi în măsură să ofere acestor companii stimulente politice pentru a direcționa exporturile către Europa, dar factorul economic poate fi decisiv în opțiunea companiilor americane vis-à-vis de destinația exporturilor. Europeanii ar trebui să supraliciteze față de China, Japonia și Coreea de Sud pentru livrările de GNL din SUA.

Algeria este considerată o sursă externă mult mai probabilă pentru aprovizionarea cu gaze naturale a UE. Cu toate acestea, având în vedere faptul că Algeria s-a implicat în construirea mai multor instalații de export de GNL, Europa va sfârși, din nou, prin a supralicita în raport cu piețe mai profitabile pentru această țară.

Ultima etapă a procesului de constituire a pieței unice a gazelor naturale a Uniunii Europene presupune liberalizarea prețurilor gazelor naturale și creșterea transparenței contractelor de furnizare. Uniunea Europeană dorește să revizuiască reglementările privind acordurile interguvernamentale pentru contractele de import de gaze naturale - între statele individuale membre ale UE și țările de origine a gazelor naturale - și să atribuie Comisiei Europene un rol mai activ în aceste negocieri. UE, de asemenea, dorește să stabilească clauze contractuale standard și să se asigure că legislația UE este aplicată înainte de încheierea acestor acorduri. UE are, de asemenea, în vedere să încheie contracte comerciale de import de gaze naturale mai transparente, deși nu este clar încă, ce anume presupune acest lucru și să încurajeze dezvoltarea unor centre de comercializare (*hub-uri*) de gaze naturale. Toate aceste inițiative au un scop comun în afară de asigurarea unei mai mari transparențe: acela de a continua să reducă influența Rusiei în stabilirea prețurilor gazelor naturale în contractele de import-export ale UE și capacitatea acesteia de a negocia prețuri diferențiate după criteriile preferențiale, discriminatorii, unor state membre ale UE, în funcție de natura relațiilor politice și economice cu aceste state. Asemenea măsuri ar crea o piață mai liberă a gazelor naturale, în care Rusia, va fi nevoită să accepte treptat, anumite condiții impuse de importatori, din cauza dependenței sale de veniturile din exporturile de energie pe piața europeană.

În contextul unei piețe din ce în ce mai liberalizată și interconectată, UE are la îndemână mai multe oportunități de a-și spori securitatea aprovizionării cu gaze naturale și de a eroda poziția dominantă a Gazprom. Aceste măsuri, menite să creeze o piață mai lichidă și mai competitivă, vor necesita dezvoltarea unei infrastructuri adecvate, care să permită aducerea gazului, din surse multiple, către piețele de consum. *Unele dintre aceste coridoare de transport sunt deja realizate, în timp ce altele vor necesita*

o lungă perioadă de timp pentru a-și demonstra efectele, dar toate comportă oportunități și riscuri.

Finalizarea Coridorului Sudic de Gaz (CSG), care va aduce gaz caspic în Europa, după 2019, reprezintă una din cele mai importante provocări pentru UE. CSG va fi un proiect costisitor, complex din punct de vedere tehnic, și cu efecte discutabile în plan economic. Potrivit *British Petroleum*, costurile totale – care includ dezvoltarea completă a zăcămintului-gigant Shah Deniz, din Azerbaijan, cu conductele și infrastructura aferente – vor fi de circa 50 de miliarde de dolari. În aceste condiții, ținând cont și de transportul pe o distanță de peste 3.000 km, prețul gazului azer pe piețele europene ar putea fi relativ ridicat.

Prețul gazelor va reprezenta un element-cheie în dezvoltarea diferitelor proiecte concurente. Pe măsură ce piețele devin tot mai liberalizate, mai competitive și mai integrate – tinzând către obiectivul final al pieței unice europene a gazului, acela al decuplării de prețul țițeiului – un criteriu de referință menținut în mod artificial, care prevedea stabilirea prețului gazului prin raportare la valoarea unei alte mărfi – și al trecerii la un sistem de formare a prețurilor pe baza criteriilor pieței proprii (costul marginal de producție pe termen lung, raport cerere-ofertă, raport de forțe între cumpărător și vânzător), factorii geopolitici își vor pierde treptat importanța în ecuația comerțului cu energie, iar gradul de atractivitate al fiecărui proiect din domeniul petrolului și gazului va fi condiționat de profitabilitatea sa pe o piață concurențială.

3. Bazinul caspic – conotații economice și geopolitice

Zona Mării Caspice a intrat în atenția generală, pe de o parte din cauza conflictelor din spațiul ex-sovietic, în ultima vreme a celor din Ucraina, iar pe de alta, datorită marilor zăcăminte de hidrocarburi (țiței și gaze naturale) de care dispune. O asemenea situație nu putea să nu dea naștere dorinței de „control” din partea mai multor „actori”, *zona făcând, în prezent, obiectul unui joc complex, politic, diplomatic, economic și militar.*

Esența „jocului caspic” rezidă atât în controlul asupra producției de țiței și gaze naturale, cât și în controlul asupra rutelor (în principal conducte – terestre și submarine) prin care sunt transportate aceste resurse energetice către piețele lumii.

Marea Caspică se situează la granița dintre Europa și Asia. Neavând legătură cu o altă întindere marină, în ciuda suprafeței sale mari (371.800 km²) și a denumirii (de *mare*) există controverse cu privire la statutul său de mare sau lac. Răspunsul la această întrebare a devenit de mare actualitate după destrămarea Uniunii Sovietice, statele nou apărute în zonă (Azerbaidjan, Kazahstan și Turkmenistan) având o optică diferită de cea a Federației Ruse, motivația fiind legată de zăcămintele importante de hidrocarburi din zonă și de interesele atât ale Occidentului, cât și ale Orientului (China, Japonia, ș.a.)

Practic, există două viziuni diferite cu privire la definirea statutului zonei extinse a Mării Caspice:

a) Rusia consideră Marea Caspică un *lac internațional* și, drept urmare, nici o țară riverană nu poate revendica o zonă exclusivă din cadrul acestei mări, nu poate împiedica libertatea de navigație și, în plus, toate deciziile trebuie luate de comun acord de către toate cele cinci state; Iranul are o poziție similară.

b) Celelalte trei state riverane consideră Marea Caspică o *mare* și, ca atare, doresc aplicarea Convenției Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS), din 1982, potrivit căreia fiecărui stat riveran ar urma să-i revină o mare teritorială cu o lățime de cel mult 12 mile marine (22,224 km), o Zonă Economică Exclusivă (ZEE) de cel mult 200 de mile (332 km) și o platformă continentală, așadar o împărțire sectorială a Mării Caspice.

Deși multă vreme și-a menținut opoziția față de împărțirea sectorială a Mării Caspice, în 1996, Rusia a acceptat să recunoască o zonă economică exclusivă pentru fiecare țară, de câte 45 mile (83,34 km) în largul mării și să discute cu fiecare țară în parte jurisdicția națională asupra resurselor de petrol și gaze din afara ZEE. În acest fel, Rusia și-ar asigura controlul asupra producției, transportului și comerțului cu hidrocarburi din zonă.

Spațiul caspic reprezintă un punct de convergență dar și de dispută, puternic acutizat odată cu criza din Ucraina, pentru cei doi mari actori ai scenei relațiilor internaționale: SUA și Federația Rusă.

Regiunea Mării Caspice a apărut și ca o sursă semnificativă de gaze naturale. Rezervele certe de gaze naturale din Azerbaidjan, Kazahstan, Turkmenistan și Uzbekistan sunt estimate la peste 28400 miliarde m.c., printre cele mai mari din lume. Agenția Internațională a Energiei (AIE) estimează că rezervele certe ale regiunii caspice reprezintă aproximativ 7% din rezervele mondiale, dar, de asemenea, subliniază faptul că explorarea acestora, în continuare, ar putea conduce la o revizuire în sens ascendent a rezervelor estimate. În pofida acestui fapt, statele din Asia Centrală rămân izolate geografic de piețele de consum.

Pentru a avea acces la aceste piețe este necesară construirea unor conducte de gaze naturale pe distanțe mari, care trebuie să traverseze mai multe țări, ceea ce implică creșterea riscurilor politice și economice. Aceste conducte spre vest, trebuie să traverseze fie Marea Caspică, situație dificilă din cauza diferendelor dintre statele riverane cu privire la statutul juridic al apartenenței asupra acestei zone, fie să tranziteze țări concurente la exportul de energie, respectiv, Rusia sau Iranul, sau, în cazul livrărilor din Azerbaidjan, Turcia. Pe de altă parte, dacă vor fi construite suficiente conducte de transport către China și alte părți ale Asiei, disponibilul de gaz al acestor țări pentru Europa s-ar reduce, fapt de care ar beneficia Rusia.

Administrațiile americane anterioare au contestat multă vreme ideea potrivit căreia exporturile din Azerbaidjan ar putea spori securitatea energetică pentru clienții

europeni, care se bazează în prezent mai mult pe Rusia, pentru ca, în 2013, fostul reprezentant special al SUA pentru energie în Eurasia și actualul ambasador al SUA în Azerbaidjan, Richard Morningstar, să-și schimbe brusc părerea, considerând că „gazul natural azer este absolut esențial pentru dezvoltarea coridorului sudic”.

Drept urmare, conducta Nabucco a fost anulată, iar Azerbaidjanul va furniza în integralitate gaze naturale către vest, inițial prin conducta TANAP (Trans Anatolian Pipeline NaturalGas), prin Turcia, iar apoi prin TAP (Trans-Adriatică), care va face legătura prin Bulgaria și Grecia cu statele din sudul Europei, ambele alcătuind Coridorul sudic care are drept scop să furnizeze către Europa, prin Turcia, 16 miliarde de metri cubi/an de gaz, cel mai devreme din 2017-2018, dar mai probabil din 2019.

Este important de menționat că Azerbaidjanul va furniza Turciei, un volum suplimentar de gaze naturale pentru a o ajuta să-și satisfacă cererea de gaze naturale în creștere rapidă. Gazele naturale vor proveni de zăcămintul Shah Deniz II din Azerbaidjan, care este situat în Marea Caspică.

Perspectiva detensionării relațiilor dintre SUA și Iran, prin soluționarea problemei nucleare, poate asigura reintrarea Iranului pe scena geopoliticii fluxurilor de gaz din zonă, deși, potrivit estimărilor analiștilor petrolieri, Iranul nu ar putea dobândi prea rapid o poziție semnificativă pe piață decât într-o perspectivă de timp medie.

Iranul, în schimb, are perspective imense, de a deveni un “schimbător de joc” pe piețele de gaz, deși evoluția sa este marcată de o serie de incertitudini. Soluționarea problemei nucleare este necesară, dar nu suficientă, pentru afirmarea Iranului pe piața gazului. Deși dispune de cele mai mari rezerve certe pe plan mondial, de 33.600 mld m.c., surclasând ușor Rusia, producția curentă a Iranului se situează cu mult sub potențial, deoarece până la sfârșitul anilor 1990, nu a reușit să pună în aplicare un plan susținut de dezvoltare, iar ulterior, a intrat sub incidența sancțiunilor internaționale.

4. Turkmenistanul-un potențial nou furnizor de gaze pentru Coridorul sudic către UE

O serie de evoluții și evenimente recente par să indice faptul că s-ar putea înregistra progrese în legătură cu realizarea Coridorului sudic al gazelor (SGC) care ar urma să transporte gaz dinspre Asia spre Europa, prin implicarea Turkmenistanului ca furnizor suplimentar de gaze alături de Azerbaidjan. Acest fapt va permite sporirea capacității acestui coridor de transport al energiei, prin realizarea conductei Trans Caspice (TCP)-"veriga lipsă" de-a lungul Mării Caspice, între Turkmenistan și Azerbaidjan.

Dacă negocierile trilaterale dintre UE, Turkmenistan și Azerbaidjan au pavat drumul pentru îmbunătățirea relațiilor reciproce, prin abordarea problemelor nesoluționate (respectiv dreptul de proprietate asupra zăcămintelor offshore de gaze din Bazinul Caspic) recent, dialogul trilateral care a implicat Turcia alături de cele două

țări din zona Mării Caspice a revitalizat proiectul Trans-Caspic. În noiembrie 2014, Turkmenistanul a semnat un acord-cadru cu Turcia pentru a furniza gaz proiectului Trans Anatolian Pipeline Natural Gas (TANAP), o secțiune a Coridorului sudic al gazelor naturale.

Participarea Turkmenistanului va spori capacitatea acestui coridor combinat de transport al energiei, care se preconizează să ajungă la 31 de miliarde de metri cubi în 2026 și la 60 miliarde de metri cubi în 2030, având în vedere faptul că această republică din Asia Centrală deține locul 4 pe plan mondial, din punctul de vedere al cuantumului rezervelor de gaze naturale. În plus față de aceste evoluții pozitive în cooperarea energetică regională, un alt factor care a contribuit la revigorarea proiectului l-a constituit convergența intereselor strategice între UE, Turkmenistan și Azerbaidjan. Până în prezent, Turkmenistanul a exportat importante volume de gaz în Europa, indirect, prin rețeaua de transport magistral a Rusiei.

Un coridor vestic al exporturilor de gaze ar permite Turkmenistanului să-și diversifice rutele de export al energiei, prin diminuarea dependenței accentuate de un singur client, China, care cumpără în prezent mai mult de 60% din exporturile de gaze turkmene și să contrabalanseze decizia Rusiei de a reduce cu aproape două treimi importurile de gaze din Turkmenistan.

Până la sfârșitul anului 2015, Turkmenistanul va fi în măsură să finalizeze conducta est-vest – care va asigura conectarea depozitelor mari de gaze din sud-estul țării, cu coasta Mării Caspice.

Azerbaidjanul reprezintă un partener de încredere în domeniul energiei pentru UE, având în vedere contribuția sa decisivă la lansarea coridorului sudic, după realizarea conductei trans-Adriatice (TAP), alimentată exclusiv cu gaz azer. Acest statut special ar putea fi însă serios amenințat de decizia Rusiei de a înlocui South Streamul, cu un nou proiect de conductă prin Turcia, numită Turkish Stream, care va furniza gaze către Europa, de-a lungul unui traseu sudic care va ocoli Ucraina. Este posibil ca și din acest motiv, Azerbaidjanul să sprijine strategic participarea Turkmenistanului la Coridorul sudic, pentru a spori capacitatea conductelor componente și în final relevanța sa geopolitică pentru securitatea energetică a UE.

Pentru UE, înrăutățirea relațiilor cu Rusia a scos în evidență și mai mult, vulnerabilitatea sa din perspectiva securității energetice și necesitatea de a aplica o strategie coerentă de diversificare a rutelor de import, menită să reducă dependența "dezechilibrată" de importurile de gaze din Rusia, prin conducte care traversează, în mod preponderent, Ucraina.

Angajamentul diplomatic al UE a produs pași concreți semnificativi : în februarie 2015, Maroš Šefčovič, vicepreședinte al Comisiei Europene responsabil cu proiectul de Uniune energetică, a declarat că UE intenționează să găsească o bază tehnică și juridică pentru aprovizionarea cu gaz turkmen prin Azerbaidjan, mai ales că UE a considerat conducta Transcaspică ca un proiect de interes comun.

La data de 1 mai 2015, în cadrul unei reuniuni a miniștrilor energiei din Azerbaidjan, Turcia și Turkmenistan cu reprezentanți ai UE, părțile au semnat Declarația de la Ashgabat, axată pe dezvoltarea cooperării în domeniul energetic. Turkmenistanul și-a reafirmat angajamentul de a se angaja în proiectul transcaspic chiar dacă opoziția rusă rămâne neschimbată. Conform lui Sefcovic, există două rute potențiale pentru exportul gazului turkmen către piața UE : tranzitarea Iranului și construirea unei conducte submarine transcaspice.

În ciuda entuziasmului cu privire la aceste progrese, o serie de aspecte-cheie rămân nerezolvate: tergiversarea definirii legale a statutului Mării Caspice împiedică realizarea conductei transcaspice, chiar dacă Turkmenistanul și Azerbaidjanul au o poziție comună în ceea ce privește posibilitatea de a construi o conductă subacvatică prin Caspica, aspect considerat ca un drept suveran, deoarece conducta va trece prin apele lor teritoriale. Cu toate acestea, Rusia și Iranul se opun la aceasta soluție, insistând pentru un consens între cele cinci state riverane, deoarece conducta trans-caspică afectează interesele tuturor.

Influența tradițională rusească în scenariul geopolitic din Caspica ar putea întârzia orice încercare a UE de a completa "veriga lipsă". La ultimul summit Caspic care a avut loc la Astrahan, în septembrie 2014, Rusia a obținut amânarea discuției privind definirea statutului juridic al Mării Caspice pentru următorul summit din 2016: înainte de aceasta, Azerbaidjanul și Turkmenistanul vor rămâne precaute, evitând să ia decizii importante, care ar putea antagoniza Rusia.

Problema financiară, finanțarea, reprezintă un alt punct „cheie” de rezolvat: astfel, va fi necesar un sprijin tehnic și investiții importante ale companiilor energetice internaționale, pentru a construi o conductă submarină de 300 km între Turkmenbashi și portul Baku, estimată la 5 miliarde dolari SUA. Având în vedere faptul că societățile din Azerbaidjan sunt deja angajate în finanțarea conductei TANAP, iar Turkmenistanul, de obicei, finanțează realizarea de conducte de export până la granițele naționale, *UE ar trebui să asigure sprijinul financiar pentru construirea infrastructurii.*

Nu se știe exact cât de mult gaz ar putea livra Turkmenistanul în Europa, deși oficialii turkmeni au declarat anterior negocierilor ca ar putea fi vorba despre 10 până la 30 miliarde de metri cubi de gaz pe an.

Ca urmare a recentelor evoluții pozitive ale relațiilor dintre UE și Iran, posibilitatea livrării de gaz turkmen prin tranzitarea teritoriului iranian către Turcia ar putea constitui o opțiune alternativă interesantă. În ianuarie 2015, guvernul iranian a anunțat planuri privind construcția a patru conducte însumând un cost de 12 miliarde dolari. Trei dintre ele vor avea ca scop să asigure majorarea capacității de export al gazelor naturale, în timp ce a patra are ca scop să permită Iranului să-și reducă importurile de Turkmenistan.

Scopul principal al guvernului iranian este acela de a finanța și dezvolta infrastructura internă de gaz cu scopul de a se conecta cu frontiera turcă, unde să livreze

volume suplimentare de gaz pentru alimentarea conductei TANAP. Această opțiune este însă strict dependentă de mai multe condiții/premise: în fapt, Iranul trebuie să-și sporească producția de gaze și să dezvolte interconexiunile interne pentru a satisface o cerere internă în creștere, chiar dacă evoluția viitoare a relațiilor cu Occidentul constituie „cheia” geopolitică care va influența fezabilitatea acestui proiect. În aceste condiții, declarația lui Sefcovic potrivit căreia gazul natural va începe să fie exportat în Europa, printr-o conductă pe sub Marea Caspică, până în 2019, apare ca excesiv de optimistă, în ciuda pașilor diplomatici pozitivi.

5. Reacția Rusiei la obiectivele Uniunii energetice: lansarea unui nou proiect de conductă de gaz ca alternativă la proiectul anulat South Stream

Recent, monopolul rusesc Gazprom a ripostat împotriva unuia dintre obiectivele de top ale proiectului de uniune energetică a UE și anume cel referitor la negocierea colectivă a acordurilor de import al gazului cu Rusia, care în accepția UE ar trebui să asigure prețuri mai reduse în raport cu nivelurile tradițional stabilite prin indexare în funcție de prețul țiteiului. Președintele Gazprom, Alexei Miller a avertizat însă că un eventual "preț comun nu va fi cel mai mic preț", ci va fi în mod evident cel mai mare preț". Declarația sa a fost ca scop să „sperie” acele țări care beneficiază în prezent de tarife mai reduse la importul de gaz din Rusia, pentru a le determina să facă opoziție față de ideea unui sistem de negociere comun. Politica Rusiei în domeniul gazului, ca de altfel în general politica sa externă, în domeniul energiei, este condusă după principiul dezbinării, pentru atingerea scopurilor sale dictate de interese preferențiale pentru unele state membre ale UE.

Pe de altă parte, Rusia nu va ceda din poziția sa pe piața europeană a gazului fără luptă, în sensul de a găsi soluții alternative la obstacolele pe care i le pune în prezent, UE.

O asemenea soluție se referă la lansarea, în ianuarie 2015, a unui nou proiect de conductă al Gazprom, „Turkish Stream”, menit să înlocuiască South Stream-ul pe care a fost nevoit să-l abandoneze în decembrie 2014, la presiunile UE. Una din urmările acestui proiect ruso-turc va fi redirecționarea alimentării cu energie în întreaga Europă de Est, prin proiectele de conducte „Greek Stream” și „Tesla” (Balkan) Stream, care practic vor reactiva, sub o alta formă, South Stream-ul.

Gazprom a anunțat un acord cu compania turcă de stat „TPAO”, privind realizarea unui gazoduct pe sub Marea Neagră. care va deveni operațional din 2019, și care va permite Gazprom să valorifice o parte din investițiile făcute deja pentru South Stream. Aproximativ 14 mld m.c. vor fi livrate Turciei în final, iar restul către țările din Balcani.

“Turkish Stream” va restructura complet traseul de furnizare a gazelor în Turcia și Europa de Est. Gazul, care este în prezent transportat prin conducta Trans-Balkan prin Ucraina spre România, Bulgaria și Turcia va fi redirecționat, astfel că Turcia va deveni primul și nu ultimul destinatar al gazului în lanțul de aprovizionare. Un aspect nou îl vor

reprezenta *interconectorii de gaze* între țările central și est-europene. Acești interconectori vor permite o mai bună aprovizionare în eventualitatea unor crize, alături de noile capacități de transport de flux invers.

Alături de componenta politică, Rusia are de asemenea și rațiuni economice pentru a redirecționa gazul rusesc prin Turkish Stream, în loc de Ucraina, întrucât modernizarea sistemului de transport al gazelor din Ucraina este estimat să coste 19,5 miliarde de dolari. După construirea primei linii a "Turkish Stream", linia actuală Bulgaria-Turcia va fi goală, dar cu toate acestea poate fi utilizată pentru fluxul invers către Bulgaria.

Mai departe, gazele vor fi achiziționate de către clienții din Europa dintr-un „hub” (nod de conducte și centru comercial) care va fi amplasat la granița Turciei cu Grecia. În plus, Rusia este pe punctul de a începe construcția unei conducte prin Macedonia, care să formeze baza pentru ruta actualizată a South Stream-ului. Traseul conductei ar urma să treacă prin Grecia, Macedonia și Serbia. Macedonia este agreată de Rusia pentru că a refuzat să impună sancțiuni Rusiei în urma anexării Crimeei, iar noul guvern grec și-a îmbunătățit vizibil relațiile cu Rusia. Cu toate acestea, Grecia nu reprezintă un partener prea sigur într-un asemenea proiect energetic cu Rusia, din cauza diferendelor cu Germania și Comisia Europeană pe tema datoriilor externe și a reformelor, iar Macedonia se confruntă cu probleme severe de corupție care afectează viața politică.

6. Romania în contextul european și national al politicii de diversificare a surselor de aprovizionare cu gaz

Deși contextul geopolitic și geoeconomic în regiunea Mării Negre s-a modificat mult în ultimii ani, prin migrarea centrului de greutate al interesului principalilor poli de putere spre spațiul ponto-caspic, în proximitatea României, care conturau posibilitatea ca țara noastră să devină o „poartă de intrare” în blocul regional economico-politic al Uniunii Europene și spațiu de tranzit între producătorii central-asiatici și marii consumatori europeni de energie, evoluțiile recente au infirmat, în mare parte, așteptările: interacțiunea intereselor principalilor poli de putere în acest spațiu (S.U.A-NATO, principalele puteri europene din cadrul UE și jocurile strategice ale Rusiei, complicate recent de criza ucrainiană) au împiedicat, cel puțin până în prezent, valorificarea reală a acestor avantaje relative, în favoarea României.

În cadrul noii "Strategii Europene pentru Securitate Energetică", lansată în anul 2014, România nu a fost inclusă pe lista de proiecte prioritare de infrastructură ale UE, decât cu interconectorul de retur al gazului cu Ungaria și cu construirea variantei de retur în cadrul conductei de gaze Ucraina-România. Marea Neagră a fost doar menționată în Comunicarea Comisiei Europene și implicit în proiectul de Strategie energetică al UE, iar proiectele concrete nu o vizează.

Aceste evoluții au survenit într-un moment în care, pe de-o parte, în România au fost anunțate descoperiri de noi zăcăminte de gaze în Marea Neagră, iar pe de altă parte, proiectele în domeniul gazelor de șist, lansate cu multe speranțe, au fost anulate (în 2015) din considerente legate de caracterul neconcludent al rezultatelor operațiunilor de explorare și de rentabilitatea scăzută a proiectelor ca urmare a declinului accentuat al prețurilor internaționale ale țițeiului. Prin urmare, în condițiile abandonării proiectelor de *explorare a resurselor de gaze de șist, opțiunile de sporire a securității energetice a țării vor trebui orientate către dezvoltarea/exploatarea gazelor offshore din Marea Neagră și spre dezvoltarea rețelei de interconectări cu țările vecine.*

În acest context, România nu va trebui să se bazeze doar pe marile scheme/proiecte inițiate de UE, ci va trebui să promoveze o politică energetică externă proactivă, la nivel bilateral, cu statele din regiune.

Confruntată cu această realitate, România a avansat, deja, o soluție proprie privind *realizarea unei rute de transport al gazelor care urmează să fie exploatare din Marea Neagră*; astfel, „OMV/Petrom” și „ExxonMobil” au semnat cu „Transgaz”, transportatorul național de gaze, un acord privind construcția unei conducte care să asigure preluarea gazelor care vor fi exploatare din Marea Neagră în sistemul național. Acordul nu implică statul român, fiind realizat la nivelul companiilor amintite. (Menționăm în context că ExxonMobil și OMV Petrom colaborează pentru explorarea perimetrului de mare adâncime, Neptun, din Marea Neagră, unde se estimează că producția comercială de gaze va fi demarată în anii 2019-2020).

Concret, Transgaz intenționează ca, din 2016, să demareze o investiție de 250 mil. euro într-o conductă de 250 Km, care va fi amplasată între Giurgiu și litoralul Mării Negre, urmând ca operatorii străini să construiască, mai departe, conducta de legătură până la zona de exploatare a zăcămintelor. La Giurgiu, gazul extras va pătrunde în sistemul național de transport.

Având în vedere faptul că, pe termen scurt și chiar mediu nu se preconizează o cerere suplimentară de gaz în România, Transgaz va iniția, în paralel cu conducta pentru gazele de la Marea Neagră, investiții pentru extinderea interconexiunilor cu statele vecine, pentru a permite eventualul export al excedentului intern de gaze. Aceste investiții care vor fi demarate, de asemenea în 2016, se vor cifra la 500 mil.euro și au ca obiect o conductă cu o lungime de 545 Km, de la granița cu Bulgaria, până la frontiera cu Ungaria, cunoscută sub denumirea de „BRUA”, și care poate fi considerată o încercare de reactivare a fostului proiect Nabucco. Proiectul reprezintă doar un segment dintr-o magistrală de gaze de 1300 km, între Bulgaria și centrul Austriei, dezvoltată în parteneriat de companiile de transport din cele 4 țări. România a informat însă că nu va permite exportul de gaze din Marea Neagră, decât după ce va fi satisfăcut necesarul său de consum intern și cel al Republicii Moldova.

Practic, o precondiție a demarării acestei investiții o va constitui anunțarea în trimestrul I 2016, a unor date mai concrete privind volumul estimat de gaze care ar

urma să fie extras din noile zăcăminte de la Marea Neagră. Exxon și OMV Petrom au avut discuții informale cu transportatorii din România și Ungaria, cărora le-au avansat unele informații în legătură cu quantumul prezumtiv al producției. Compania de transport de gaze a Ungariei, FGSZ a estimat ca posibilă asigurarea din Marea Neagră a circa 40% din necesarul de gaze al Ungariei.

Chiar dacă ar ajunge în situația de a-și acoperi, temporar, necesarul de consum de gaze din surse proprii, **România va trebui să se implice activ și în proiecte care să-i asigure diversificarea surselor de aprovizionare, într-o perspectivă de timp durabilă.**

Ca urmare a eliminării clauzelor de destinație și a interconectării cu Ungaria, România va putea importa gaz rusesc de la Vest la Est, prin inversarea fluxului de transport, de la hub-ul central european de gaz de la Baumgarten (Austria), deși în etapa actuală, o asemenea variantă nu este rentabilă pentru România. (Din 2012, Ucraina importă gaz rusesc din Germania, livrat de *Wintershall*, prin Polonia și Ungaria, ca urmare a inversării fluxului către Ucraina, printr-una dintre marile sale conducte de tranzit, iar recent, Slovacia a început să exporte gaz în Ucraina, pe flux de retur dinspre vest spre est).

România și Ungaria sunt implicate, în continuare, în perfecționarea sistemului de interconectare la graniță (Csanadpalota, în apropiere de Nadlac), unde în următorii 3-4 ani, urmează să fie instalată o stație de comprimare, care ar putea asigura un flux de 4,4 mld. m.c. dinspre România spre vest. Până în prezent, exportul de gaze dinspre România către Ungaria s-a făcut cu mare dificultate din cauza diferenței de presiune dintre cele două sisteme de transport.

Către Bulgaria, fluxul de gaze nu este posibil deocamdată, dar construirea unei conducte care să permită fluxul bidirecțional Giurgiu-Ruse face parte din proiectul coridorului până în Austria.

Tot în cadrul Coridorului Sudic, Comisia Europeană avansează posibilitatea, incertă, a unei conducte submarine, care să traverseze Marea Neagră din Georgia până în România, proiect cunoscut sub numele de "White Stream". Proiectul ar urma să cuprindă conducte onshore și offshore cu lungime totală de 1.250 km (1.115 offshore și 135 onshore) și cu o capacitate de transport de 46 milioane de metri cubi/zi. Dar și acest proiect concurează cu altele, menite a asigura accesul la resursele din Azerbaidjan și Turkmenistan.

Alte proiecte vizând România, ca o compensație la "pierderea" Nabucco, sunt cele incluse în traseul estic al gazelor, "Gas East". Unul dintre aceste proiecte, care ar putea include România, este clusterul de transmisie și tranzit pentru implementarea fluxului invers de gaze, din România în exterior. Aceste proiecte vizează dezvoltarea capacității României de a exporta gaze naturale. Tot pe traseul "Gas East" se află și proiectul vizând dublarea capacității de depozitare a Depomureș, precum și proiectul AGRI – interconectorul Azerbaidjan-Georgia-România. Dacă se va realiza, acesta va cuprinde, pe

teritoriul României terminalul de gaz lichefiat de la Constanța și conducta Constanța-Arad-Csanadpalota (Ungaria).

O regiune producătoare situată mai aproape de piețele europene decât Bazinul Caspic se profilează a fi Bazinul Levantin, în estul Mării Mediterane, aferent Israelului și Ciprului. Printre destinațiile europene ale gazului din această zonă se numără și două puncte de intrare relevante pentru România: terminalul de regazificare de la Revithoussa (Grecia) și terminalul de GNL care urmează a fi construit la Omisalj (Croatia), între 2014 și 2017.

România trebuie să aibă în vedere și perspectiva unor *importuri de gaze naturale din zona Caspică*, întrucât *Coridorul Sudic de Gaz (CSG)* va putea alimenta și piețele Bulgariei și României, prin intermediul interconectorilor Grecia-Bulgaria și Bulgaria-România (așa numitul Coridor vertical).

Discutiile referitoare la *Coridorul vertical de gaze* între **Romania**, Bulgaria și Grecia au început în decembrie 2014, sursa principală de gaze naturale fiind rezervele din bazinul Caspic. Lucrările pentru implementarea acestui proiect vor demara în martie 2016 și se doresc a fi încheiate la sfârșitul anului 2018, când infrastructura ar urma să devină operațională.

Pentru finalizarea "Coridorului vertical de gaze" care va interconecta rețelele de gaze din cele trei țări membre ale Uniunii Europene va fi creat un joint-venture care va avea ca principal scop derularea proiectului.

Pentru a putea implementa proiectul, ministrul bulgar al Energiei, Temenuzhka Petkova, are în vedere obținerea de finanțare europeană, costul interconectării cu Grecia situându-se în jurul valorii de 220 milioane euro. Grecia consideră că ar putea juca un rol decisiv în asigurarea securității energetice în zona de sud-est a Europei și prin crearea unui centru comercial regional în zona Salonicului, cuplat cu puncte de virtuale de tranzacționare (de tipul „National Balancing Point” din Marea Britanie) și de stabilire a prețurilor gazului din multiple surse (Azerbaidjan, Rusia, GNL) la Istanbul și Sofia, care vor asigura crearea unei piețe regionale de tranzacționare a gazului.

În acest scop, în luna februarie 2015, a avut loc la Sofia, o reuniune la nivel înalt între reprezentanții Austriei, Bulgariei, Croației, Greciei, Ungariei, Italiei, României, Sloveniei, Slovaciei și ai Comisiei Europene pe tema gazelor naturale în regiunea Europei Centrale și de Sud-Est. În urma întâlnirii a fost constituit Grupul la nivel înalt CESEC, care are ca prioritate regională infrastructura de gaze naturale, în scopul asigurării accesului la cel puțin trei surse de gaz pentru fiecare țară din regiunea menționată.

Maros Sefcovic, vicepreședintele Comisiei Europene pentru Uniunea Energetică a declarat că reprezentanții Comisiei Europene iau în calcul utilizarea fondurilor europene disponibile pentru a asigura "o integrare mai bună și mai solidă a sistemului energetic din aceste țări în cadrul energetic al Uniunii Europene".

„Eastring” sau Inelul Estic, ar urma să facă legătura între actualele rețele de gazoducte din Slovacia și Ucraina cu cel din România, prin intermediul unei noi

conducte, cu o lungime de 570 de kilometri, care ar face ca gazele naturale din Europa Occidentală să ajungă în Balcani. Președintele Eustream, Tomas Marecek, susține că Eastring ar avea o capacitate potențială de până la 20 de miliarde de metri cubi pe an și, de asemenea, va avea capacitatea de a transporta gaze naturale fie din Rusia spre Balcani, fie din Occident spre Balcani. Marecek estimează că ar costa doar 750 de milioane de euro pentru a face legătura între localitatea Velke Kapusany din estul Slovaciei, apoi via conducta Soyuz neutilizată din Ucraina, până la granița României și, de acolo, până la conducta care trece prin România și aprovizionează Bulgaria.

7. Concluzii

Referitor la șansele de realizare a proiectelor de infrastructură de gaze în UE și la convergența între acestea și celelate obiective ale Uniunii energetice pot fi desprinse câteva constatări:

1) *Atenția factorilor de decizie din UE pare concentrată excesiv pe planurile de extindere a infrastructurii de import al gazelor, când aceasta ar trebui să fie axată pe reducerea dependenței de importul de gaze. "Recunoașterea binelui și respingerea răului este ceea ce face diferența între strategiile puternice și cele tulburi".² În cadrul UE o mare parte a infrastructurii existente de import de gaze în special pentru gaz natural lichefiat, nu este în prezent utilizată la capacitate maximă. În plus, în niciunul din scenariile incluse în foile de parcurs energetice ale UE pentru anul 2050, nu se prevede o creștere semnificativă a cererii de energie. S-a calculat că atingerea unui prag de eficiență energetică de 40% în 2030 ar putea avea ca efect reducerea importurilor de gaze cu 40%.*

Jonathan Gaventa, director asociat E3G afirma: "Proiectul Uniunii Energetice prezintă o viziune puternică pentru tranziția energetică a Europei către o economie cu emisii scăzute de carbon, printr-un rol activ pentru cetățeni, o piață de energie integrată la nivelul UE, precum și prin trecerea de la dependența de combustibilii fosili și modele de afaceri învechite [...] dar nu se poate schimba o economie de pe combustibilii fosili cu cheltuirea mai multor bani UE pe conducte de import de gaze naturale și terminale de GNL. Cererea de gaze a UE a scăzut cu 14% începând din 2005 și va continua să scadă pentru că UE va continua să acționeze în direcția sporirii eficienței energetice. Există un risc major ca această nouă infrastructură să intre în categoria „activelor scumpe irecuperabile”.

Sini Eräjää, ofițer pe politica UE de Bioenergie la „BirdLife Europe” declara: "Salutăm angajamentul clar al Comisiei în direcția utilizării durabile a biocombustibililor

² Wendel Trio, on 30 March 2015 in Opinion, revista Parlamentului European, *EU's energy union plans 'muddled' and lacking direction*

și a biomasei [...] dar în loc să se concentreze asupra securității aprovizionării cu gaze naturale ar fi necesare mai multe măsuri pentru a se asigura accesul energiei regenerabile la piețele de energie și la rețele”.

2) *Exceptând progresele din ultimii cinci ani pe linia dezvoltării infrastructurii, având ca scop să permită diversificarea surselor de aprovizionare a UE cu hidrocarburi, în special gaze naturale, cele mai multe dintre noile propuneri ale UE reprezintă proiecte pe termen lung, care nu vor avea un impact imediat asupra Rusiei.* Cu toate acestea, măsurile menționate vor continua să erodeze poziția de negociere a Rusiei în privința gazelor naturale, țițeiului și altor surse de energie primară. Rusia nu va renunța complet la practica de a utiliza livrările de gaze naturale ca armă de presiune politică, dar cu o economie slăbită, recurgerea la asemenea practici din trecut este tot mai puțin probabilă. În cele din urmă, monopolul rusesc al gazului, Gazprom va fi forțat să abandoneze contractele de gaze naturale pe termen lung, indexate în funcție de prețul petrolului și al unor derivate primare ale acestuia (produse petroliere) și să accepte un mecanism de stabilire a prețurilor mai vizibil orientat spre piața liberă, spot. Contractele inflexibile de export de gaze naturale ale Rusiei au dus deja la scăderi semnificative ale exporturilor sale către Europa în anul 2015. În efortul de a-și menține cota de piață în Europa, Rusia dispune încă, de o marjă care îi permite să mai reducă prețurile de export al energiei, fără a-și afecta drastic stabilitatea bugetară, datorită costurilor de extracție, care sunt printre cele mai reduse din Europa și a veniturilor acumulate, în ultimul deceniu, prin practicarea unor prețuri ridicate de export, în special la gaz natural.

3) *Opinia cvasigenerală a mediilor de specialitate este aceea că, în pofida scopurilor declarate, uniunea energetică nu va putea detrona Rusia din postura de principal furnizor de gaze naturale al Europei continentale.* Pe măsură ce UE se va îndepărta de cărbune și se va îndrepta spre combustibili mai curați pentru a îndeplini obiectivele sale de emisii, cererea Europei pentru gaze naturale va continua să crească, în timp ce producția de petrol și gaze naturale din Marea Nordului și Olanda va continua să scadă. Dezvoltarea gazelor de șist în Europa a fost aproape inexistentă, companiile americane bătând în retragere din România, Polonia, Ucraina, Letonia. În plus, în restul Europei continentale, există o opoziție destul de puternică față de producția de gaze de șist ceea ce înseamnă că Europa va continua să importe energie, iar Rusia va rămâne în continuare un furnizor important, deși rolul primordial al Rusiei de până acum, în stabilirea prețurilor de import al energiei, se va eroda, concomitent cu o creștere mai accentuată a rolului piețelor spot în stabilirea prețurilor din contractele de import-export de gaze.

De altfel, pe piața gazelor naturale din Europa există indicii certe de *intensificare a concurenței gaz-gaz*, fapt care a dus la creșterea gradului de convergență între prețurile spot și cele din contractele de import-export stabilite prin indexare în funcție de prețul țițeiului-în special pentru gazul din Rusia. Reducerea cererii și a prețurilor pe piețele asiatice au disponibilizat cantități mari de GNL (gaze naturale lichefiate), care au

fost redirijate către piețele spot din bazinul Atlantic, unde au determinat o dublare a importurilor de gaze naturale lichefiate (GNL) prin terminalele de regazificare din Europa de nord-vest, respectiv Marea Britanie, Belgia și Olanda, în primul trimestru al anului 2015, comparativ cu aceeași perioadă din 2014 și, implicit, au provocat un declin accentuat al prețurilor gazului pe piața spot (virtuală), National Balancing Point (NBP) din Marea Britanie. Acestea au înregistrat o medie de 7,28 \$/milion Btu (circa 258 \$/1000 m.c.) în trimestrul I 2015, considerată drept cel mai redus nivel din 2010.

În același timp, prețul mediu din contractele de import al gazului rusec în Germania, livrat prin conductă (franco-frontiera țării importatoare) a scăzut puternic, pe fondul declinului accentuat al prețului țițeiului, de la 9,29 \$/mil BTU (327,9 \$/1000 m.c.) în martie 2015, la 7,39 \$/mil BTU (269,9 \$/1000 m.c.) în mai 2015, nivel situat aproape la paritate cu valoarea spot la NBP (piața spot din Marea Britanie).

4) Un aspect contradictoriu îl reprezintă faptul că în timp ce atât Comisia Europeană cât și grupul G7 afirmă că UE ar trebui să se îndepărteze de combustibilii fosili, pentru atingerea obiectivului privind un sistem energetic fără emisii de carbon, unele state membre insistă în continuare nu numai pe ideea asigurării de noi surse de aprovizionare cu gaz, dar paradoxal nu exclud cărbunele, cel mai poluant dintre combustibilii fosili. Agenția Internațională pentru Energie estimează că UE are nevoie să investească peste 2200 miliarde dolari (2080 miliarde €), până în 2050, pentru a înlocui centralele electrice uzate fizic, care utilizează combustibili fosili și a construi noi capacități de generare a energiei electrice, în procesul de tranziție către o economie ecologică. Inconsecvențele politice ar putea majora în final costul acestor investiții și spori riscurile de finanțare prin utilizarea, în continuare, a combustibililor fosili precum cărbunele, în sistemul energetic, pentru producerea electricității.

5) Chiar dacă la cei 10 mld. m.c. de gaz din Azerbaijan care vor fi livrați către UE, prin conducta "TAP", se vor adăuga încă 8 miliarde metri cubi, care ar urma să fie aduși din Israel și Cipru, prin conducta proiectată de Grecia, „East Mediterranean”, oferta suplimentară care ar urma să fie asigurată, prin coridorul sudic, pe piețele UE, nu va depăși, pe termen mediu, 18 miliarde metri cubi/an, volum care reprezintă echivalentul a mai puțin de 3 % din consumul UE și al Turciei, fapt care ar schimba foarte puțin situația actuală a pieței.

Bibliografie

Andoura, Sami, Vinois, Jean-Arnold, (2015). From the European energy community to the energy union; a policy proposal for the short and the long term. *Studies and reports*. Jacques Delors Institute, ianuarie 2015, pg.121-155;

- Brook, R. (2015, March 19). Energy Union is a triumph of gas lobby spin. *Friends of the Earth*. Disponibil la: <http://www.euractiv.com/sections/energy/energy-union-triumph-gas-lobby-spin-313035>
- Casert, Ray (2015, April 22). EU charges Russia's Gazprom gas giant with market abuse. *Associated Press*;
- Colin, Chilcoat (2015, February 10). EU Energy Union May Be Biting Off More Than It Can Chew. *OilPrice.com*. Disponibil la: <http://oilprice.com/Energy/Energy-General/EU-Energy-Union-May-Be-Biting-Off-More-Than-It-Can-Chew.html>
- Concluziile Consiliului European privind Uniunea energetică (2015, 19 martie), Comunicat de presă. Disponibil la: <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2015/03/conclusions-energy-european-council-march-2015/>
- Dunand, Emmanuel (2015 April 22). EU Competition Commissioner Margrethe Vestager speaks about the Russian energy company Gazprom, in Brussels. *Agence France Presss (AFP)*;
- EurActiv.com Reuters (2015, February 25), *Will EU states play ball on Energy Union?*. Disponibil la: <http://www.euractiv.com/sections/energy/will-eu-states-play-ball-energy-union-312419>;
- European Commission (2015). Energy Union Package, Communication from the Commission to the European Parliament. *A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate*. COM(2015) 80 final Brussels, 25.2.201;
- Evans, Simon (2015, February 25). How the EU's evolving Energy Union reveals underlying politics. *Carbon Brief*. Accesibil la: <http://www.carbonbrief.org/blog/2015/02/how-the-evolving-eus-plan-for-an-energy-union-reveals-underlying-politics/>
- Harvey, Fiona (2015, February 25). EU's energy union must overcome serious obstacles. *The Guardian*. Disponibil la: <http://www.theguardian.com/environment/2015/feb/25/eu-energy-union-must-overcome-serious-obstacles>
- Holodny, Elena (2015, June 11). Europe went after a 'pipe dream' to counter Russia — and it's working. *Business Insider*. Disponibil la: <http://www.businessinsider.com/europe-wants-turkmenistan-gas-instead-of-russia-2015-6>
- Ionascu, Daniel (2015, 15 martie). Gazoductul South Stream, reînviat prin intermediul Balkan Stream. Acesta va trece prin Macedonia și Serbia, ocolind Bulgaria. *Adevarul*. Disponibil la: http://adevarul.ro/economie/business-international/gazoductul-south-stream-reinviat-intermediul-balkan-stream-trece-macedonia-serbia-ocolind-bulgaria-1_5505b490448e03c0fd94eed8/index.html
- Papatulică, Mariana (2014). UE în căutarea unor solutii pentru reducerea dependenței de gazul din Rusia. Sinteze comunicări științifice articole. Disponibil la: www.iem.ro/fisiere/Sinteze/MP_sinteze-gaz-UE-Rusia.pdf, pg.2
- Salhani, Claude (2015 May 21). EU Backs Help From Azerbaijan And Turkmenistan To Keep Europe Warm. *Oilprice.com*. Disponibil la: <http://oilprice.com/Energy/Energy-General/EU-Backs-Help-From-Azerbaijan-And-Turkmenistan-To-Keep-Europe-Warm.html>
- Schultz, Martin (2015, March 19). Speech to the European Council by Martin Schulz President of the European Parliament. *Internal Policies and EU Institutions Brussels*. Disponibil la: http://www.europarl.europa.eu/the-president/en/press/press_release_speeches/speeches/speeches-2015/speeches-2015-

- march/html/speech-to-the-european-council-by-martin-schulz-president-of-the-european-parliament-19th-of-march-2015;jsessionid=AD87C095151E158A8FF0A59E01D2D44F
- Sefčovič Maros (2015, October 2014, February 26). Šefčovič tells MEPs he has a vision for EU's Energy Union. *Euractiv.com*. Disponibil la: <http://www.euractiv.com/sections/energy/sefcovic-tells-meps-he-has-vision-eus-energy-union-309359>
- Stratfor Global Intelligence (2015, April 24), EU Antitrust Charges Open New Front Against Gazprom. Disponibil la: <https://www.stratfor.com/analysis/eu-antitrust-charges-open-new-front-against-gazprom>
- Tudorache, Bogdan (2015, 8 iunie). Gazoductele Turkish, Greek și Tesla Stream redirecționează aprovizionarea cu energie a Europei de Est. *Energyeconomics.ro*. Disponibil la: <http://www.energyeconomics.ro/ro/gazoductele-turkish-greek-si-tesla-stream-redirectioneaza-aprovizionarea-cu-energie-a-europei-de-est/>
- Wendel Trio (2015, March 30). EU's energy union plans 'muddled' and lacking direction. *The Parliament Polictics, Policy and People Magazine*. Disponibil la: <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/opinion/eus-energy-union-plans-muddled-and-lacking-direction>
-